

Leren van je grootvader

Marjan Scharloo Teylers Museum moedigt mensen aan zelf de wereld te ontdekken en plezier te beleven aan kunst en wetenschap. Voor kinderen is een bezoek aan dit museum alsof ze in een tijdmachine stappen. ‘Het is net Zweinstein, maar dan kleiner.’

Hier leerde ik in 1947 van mijn grootvader dat schoonheid een product van functionaliteit is.

J. Bernlef in het gastenboek van Teylers Museum, 2 februari 2012

Teylers Museum is bij uitstek een plaats voor verwondering, verbeelding, onderzoek en ontdekking. Dit zijn belangrijke thema's van de Verlichting, de periode waarin het museum werd geboren. Dergelijke vermogens bezit iedereen, maar ze moeten wél aangemoedigd en ontwikkeld worden, zodat mensen zelf een oordeel kunnen vormen over belangrijke kwesties in hun leven en in de samenleving. Op dit grote ideaal uit de Verlichting is ons onderwijs gebaseerd en de missie van Teylers Museum ligt in het verlengde daarvan: dienstbaar te zijn aan de samenleving door mensen aan te moedigen zélf de wereld te ontdekken en plezier te beleven aan kunst en wetenschap.

Wij zouden alle kinderen graag iets van dit ideaal meegeven: door je te verwonderen over dingen, ga je verklaringen zoeken, die je kunt ontdekken met de kracht van je verbeelding en het doen van onderzoek. Kinderen die in Teylers Museum zijn geweest, vergeten dit bezoek nooit meer. Zij hebben feilloos in de gaten dat zij over de drempel van het museum in een soort tijd-machine stappen, vol voorwerpen, die er op het eerste gezicht heel raadselachtig uitzien. ‘Het is net Zweinstein, maar dan kleiner’, zo vertrouwde een jeugdige fan van *Harry Potter* ons eens toe. Een groot compliment, want welk kind wil nu niet naar die magische Hogeschool voor Hekserij en Hocus-Pocus?

Krachtige atmosfeer

De vaste presentatie blijkt bijzonder geschikt te zijn voor interactie tussen (groot) ouders en hun (klein)kinderen. Daarvoor is een aantal redenen. De eerste is dat voor veel (groot)ouders Teylers Museum een 'lieu de mémoire' is, een plek met herinneringen aan de tijd toen ze zelf jong waren. Het is voor veel mensen aangenaam dat de inrichting behoort tot de zeldzame plaatsen in Nederland die nauwelijks veranderen, terwijl ze zelf wél ouder worden. Door een bezoek te brengen samen met de volgende generatie(s) wordt de ervaring opnieuw beleefd en doorverteld. Dit geldt uiteraard niet alleen voor Teylers Museum. Het Muiderslot of het Sprookjesbos in de Efteling behoren tot dezelfde categorie plaatsen met een uitgesproken krachtige atmosfeer, die de bezoekers diep van binnen raakt en die de ervaring van het bezoek onvergetelijk maakt.

Een andere reden is de wens van veel (groot)ouders om hun kinderen in de vakanties iets bij te brengen, om ze te prikkelen belangstelling te krijgen voor de wetenschap of kunst omdat de ouders dat zelf ook belangrijk vinden. Deze wens ligt dicht bij het 'Bildungsideal' van de Verlichting: door kennis kom je vooruit. En ook hier geldt: dit is niet typisch voor Teylers Museum. In principe kan elk

serieus museum voorzien in deze behoefte.

Wat uiteraard wél uniek is aan Teylers Museum is de beschikbaarheid van voorwerpen van kunst en (natuur)wetenschap onder één monumentaal dak. Voor elke bezoeker is er wel iets in het gebouw waarmee hij zich kan identificeren. Het museum biedt iedereen de mogelijkheid om de eigen kennis over iets met de kinderen te delen in een zeer bijzondere setting. En zo ontstaat vanzelf een gedachtewisseling, een gesprek tussen

Het museumbezoek is een avontuur met de ouder als gids

de verschillende generaties. Zo nam de grootvader van Bernlef, elektrotechnicus van beroep, hem vaak mee naar Teylers Museum om samen te kijken naar de instrumenten. Zo ontwikkelde zijn kleinzoon gevoel voor schoonheid en detail.

Dat gesprek in het museum moet ook wel op gang komen, omdat er in de vaste presentatie maar weinig 'moderne' tekstborden zijn. Teylers Museum hecht aan de oude bordjes als onderdeel van de authentieke sfeer. Voor de vragen die zo worden opgeroepen, bestaat een gratis audioguide met 22 uur gesproken informatie over het hele museum, in twee talen, en er zijn uitvoerige websites. We zijn nu bezig met het maken van een digitale schil om de collectie, waarbij de bezoeker op zijn eigen manier en op zijn niveau (bijvoorbeeld met zijn mobiel of een tablet) meer informatie kan oproepen.

Op ontdekkingstocht

De museumopstelling nodigt ouders en kinderen uit om zelf op ontdekkingstocht te gaan, wat een zeer vruchtbare bodem is voor een leerproces. De bezoekers volgen geen vast uitgestippelde route. Zij kiezen zelf uit de volle kasten of uit de volle muren voorwerpen die ze intrigerend vinden en beter willen bekijken. Dit maakt het museumbezoek tot een avontuur met de ouder als gids.

Voor bezoekers die behoefte hebben aan meer structuur zijn er speciale kinderspeurtochten ontwikkeld voor de vaste collectie (zoals 'Langs dieren en dingen') en ook voor de tijdelijke tentoonstellingen (zoals 'Ga voor goud!' bij de tentoonstelling *Hulde!*). Bij het inleveren van de speurtocht kunnen kinderen bij de kassa zelf een mineraaltje uitzoeken als herinnering aan hun bezoek.

Dergelijke bezoeken van (groot)ouders met (klein)kinderen verlopen uitstekend totdat de kinderen ongeveer 12 jaar zijn. Dan gaan ze een nieuwe fase in, waarbij leeftijdgenoten belangrijker worden dan de ouders wanneer het om het kiezen van uitjes gaat. Daarna zien we de kinderen voornamelijk terug in schoolverband. Wanneer ze volwassen zijn en zelf kinderen hebben, begint de cyclus opnieuw.

Voor kunstliefhebbers en bèta's

Per jaar zijn in de tentoonstellingszaal drie grote tentoonstellingen; in het Prentenkabinet, het Boekenkabinet en het Munt- en Penningkabinet is een reeks kleinere presentaties te zien. Elke tentoonstelling heeft een deel van de eigen collectie als vertrekpunt. Er zijn weinig andere musea in Nederland die zowel tentoonstellingen organiseren voor de meest verwerende kunstliefhebbers als voor hardcore bèta's. Daarom is het vaststellen van de primaire doelgroep per tentoonstelling zeer belangrijk voor de inhoudelijke verhaallijn, de educatieve begeleiding, het activiteitenprogramma en

natuurlijk de marketing en communicatie. In de loop van één jaar proberen we met onze tentoonstellingen de verschillende doelgroepen te bedienen. Jaarlijks is er daarom één tentoonstelling over kunst, één over natuurwetenschap en één over een cultuurhistorisch onderwerp.

Uit analyse van de bezoekerscijfers en enquêtes blijkt telkens weer dat de tentoonstellingen over kunst minder (groot)ouders met kinderen trekken dan de twee andere soorten onderwerpen. Op basis van deze gegevens is besloten om families de primaire doelgroep te maken voor de natuurwetenschappelijke tentoonstellingen. Dit betekent dat er bij deze tentoonstellingen een ruimer aanbod is van informatie die speciaal geschikt is voor ouders met kinderen.

Sinds 2007 programmeert Teylers Museum elke zomer een speciale familietentoonstelling. In de jaren ervoor maakten we ook al tentoonstellingen voor het hele gezin, maar deze vonden plaats op wisselende tijdstippen in het jaar. Zo was er in de winter van 2006 de succesvolle expositie *Dino's en Draken* over mythen en sprookjes van reuzen en monsters, gebaseerd op vondsten van fossiele botten.

De keuze voor de zomer als goed moment voor een familietentoonstelling is mede gebaseerd op de eigen ervaringen van de medewerkers. Als ouders leerden wij de eindeloze vakanties te onderbreken met niet te lange uitstapjes naar bijzondere plekken. In de regio wonen bovendien relatief veel grootouders, die in de vakanties hun kleinkinderen te logeren krijgen. Zij zijn bij uitstek degenen die de tijd en de aandacht hebben om met de kinderen op stap te gaan. Een aansprekend aanbod dicht in de buurt is dan extra interessant. Wanneer kinderen het naar hun zin hebben, dan zijn (groot)ouders ook tevreden.

Naar de top

De onderwerpen van de tentoonstellingen worden meestal zo'n twee jaar van tevoren vastgesteld. Dat geeft ruimte om partners te zoeken en specialisten te vinden die kunnen helpen bij de uitwerking. Soms komen mensen van buiten met ideeën, maar in de meeste gevallen levert het museum zelf de benodigde inspiratie. Zo waren er de afgelopen jaren de volgende tentoonstellingen: *Proeffjes!* (over natuurkundige instrumenten op de grens van amusement en wetenschap), *Expeditie Diepzee* (over het laatste onbekende gebied op aarde), *De Ark van Noach* (van zondvloed naar evolutie), *Tropisch Nederland* (over fossielen uit Tegelen) en *Gadgets & Games* (van prototype naar gebruiksvoorwerp). Deze zomer hebben we *Naar de Top*, over de eerste wetenschappelijke expeditie naar de top van de Mont Blanc en het ontstaan van de mineralogie.

In 2011 was *Gadgets & Games* een onverwacht groot succes. Er kwamen maar liefst 43.000 mensen, terwijl zo'n 25.000 bezoekers gebruikelijk is. Dit aantal is waarschijnlijk beïnvloed door de qua weer slechtste augustusmaand sinds mensenheugenis, maar toch. De presentatie had als basis een reeks artikelen in het blad *De Ingenieur*, waarin telkens een stamboom van een populair product centraal

stond. In de collectie van Teylers Museum bevinden zich de prototypen van bijvoorbeeld de typemachine, de computer, de elektromotor, de grammofoon, de stofzuiger, enzovoorts. Het concept was de razendsnelle ontwikkeling van zo'n product te tonen na de uitvinding van het prototype. Vaak verdween het product weer net zo snel omdat het door een nieuw apparaat werd vervangen.

Het werd een tentoonstelling vol nostalgie, waar veel nieuwe bezoekers op af kwamen

Oudere kinderen kunnen samen met hun ouders proeffjes doen of gamen

volgens het publieksonderzoek. In de pers werd er nauwelijks over geschreven, maar de nieuwe media en mond-tot-mondreclame zorgden voor een bijzonder effectieve communicatie. (Groot)ouders met kinderen bleken niet bijzonder geïnteresseerd in de verhaallijn. Centraal stond het feest der herkenning voor de ouderen. Zij wilden vooral communiceren over 'vroeger'. Bij veel mensen kwamen jeugdherinneringen boven. 'Ik probeer mijn dochter het concept van een telefooncel uit te leggen', twitterde een bezoeker. Anderen introduceerden de ouderwetse typemachines bij hun (klein)kinderen, die ze natuurlijk konden uitproberen. Vele brieven en gedichten waren het gevolg. Romances bij Pong werden herbeleefd. Kinderen keken meewarig naar de eerste Atari spelcomputer.

Er heerste een aanstekelijke sfeer van plezier in de tentoonstellingszaal, vol pratende en lachende mensen. Een resultaat van interactie tussen de generaties om van te dromen.

Marjan Scharloo

is directeur van Teylers Museum

Gelaagd aanbod

Een inhoudelijk verband tussen de tentoonstellingen wordt niet echt gezocht. Wel is er in de meeste tentoonstellingen een ontwikkeling te zien in het denken over wetenschap. Daar waar vroeger vaak religieuze of mythologische verhalen volstonden om bepaalde fenomenen te verklaren, werd het in de 18de, 19de en 20ste eeuw gebruikelijk om dat te doen op basis van controleerbare wetenschappelijke experimenten. Deze terugkerende structuur komt voort uit de voorwerpen van het museum, die de basis zijn voor elke tentoonstelling.

In de tentoonstellingen proberen we te laten zien dat mensen vroeger over veel zaken anders dachten dan wij. En dat het bovendien vrij zeker is dat mensen in de toekomst op hun beurt weer anders zullen denken dan wij. Een voorbeeld is de tentoonstelling over de evolutie, waarin we begonnen met het bijbelse verhaal over het ontstaan van de aarde en de soorten, en dan via de Catastrofisten en Darwin uitkwamen bij de wetenschappelijke vragen van nu. De ontwikkeling van kennis gaat door. Het is belangrijk dit te beseffen en het gesprek daarover tussen jong en oud te stimuleren.

Uitgangspunt bij elke familie-tentoonstelling is dat er voor elke leeftijd iets te doen moet zijn dat verwondering, verbeelding, onderzoek of ontdekking stimuleert. Alleen kijken is niet genoeg. Voor de kleinsten is meestal een film of een (computer)spel beschikbaar. Oudere kinderen kunnen samen met hun ouders proeven doen of gamen. De (groot)ouders krijgen informatie op het niveau van volwassenen aangeboden. Door deze gelaagdheid in het aanbod kunnen ouders en kinderen samen op ontdekking gaan, maar ook zelf (veilig) even iets anders doen in dezelfde ruimte. In de vakanties worden extra activiteiten georganiseerd in de vorm van workshops. Bovendien is het Lab geopend, waar middelbare scholieren jongere kinderen natuur-

kundige proeven laten doen. Wanneer ze klaar zijn, trekken de tesla coils in het plafond helse vonken en klinkt er een donderend lawaai. Een hopelijk onvergetelijke ervaring, die de kiem legt voor latere bezoeken met hun eigen kinderen.